

M. Lamiová-Schmiedlová, Spony z doby římské na Slovensku, Nitra 1961 (= *Studijné zvesti AÚ SAV*, č. 5); 142 strany textu s 24 tabulkami a 4 mapkami. Ofsetový tisk, vydaný ÚA SAV a Slovenskou archeologickou společností při SAV v nákladu 500 výtisků.

Jako 5. svazek studijních zpráv AÚ SAV v Nitře vyšla monografická práce M. Lamiové-Schmiedlové, věnovaná souhrnnému zpracování slovenských nálezů spon z doby římské, k nimž došlo do roku 1959. Toto materiálové dílko, znamenající cenné obohacení naší odborné literatury o době římské, se zejména pro svůj vyčerpávající materiálový charakter ne-pochybně setká s příznivým přijetím i u zahraničních badatelů. Autorce se podařilo zachytit vysoký počet nálezů, čítající na 660 exemplářů. Z tohoto velkého množství je původ 228 spon určen nejméně katastrálním označením místa nálezů, 393 doklady jsou však bez naleziště a nemusí ve všech případech pocházet ze slovenského území; L—S je v soupisu správně uvedla odděleně. Konečně zbylých 39 spon je typologicky neurčitelných, protože jde buď o malé fragmenty, nebo o nedochované a nedostatečně popsané exempláře. Závažnost tak obsáhlého materiálu je naneštěstí snížena právě tím, že jsou náleзовé okolnosti známy jen u menšího počtu spon, jako je tomu ostatně též na Moravě. I když byly za těchto okolností možnosti závěrů značně omezené, jde o práci velmi záslužnou a lze přímo říci, že pro další rozvoj bádání o době římské na Slovensku též nezbytnou.

Autorka si práci věcně rozdělila na dva základní úseky; v prvním podala typologické roztrídění zaměřené především k datování nálezů (str. 11—25). Celkem úspěšně se vyrovnala s menší terminologickou rozkolísaností dosavadní literatury, i když důsledně vyloučení termínu *norická* resp. *noricko-panonská* spona se nezdá být vždy výhodné, neboť nám pomáhá při diferencování variacně, početně i chronologicky velmi široké skupiny výrazně členěných spon. Z těchto důvodů bychom raději ponechali samostatně též spony s dvěma uzkými, jak učinila E. Pateková („*Fihelu mit zwei Knöpfen*“ — *Diss. Pann. II/19, 1942, 88—91*). Pro celou skupinu je v češtině vhodnější označení spony výrazně členěné, které používá B. Svoboda podle staršího Angerova německého názvu, než od Almgrena přejatý termín silně profilované spony; bude tomu tak patrně i ve slovenštině. Autorkou vytvořená skupina „spon s vysokým zachycovačem“ (str. 19 n.) umožňuje sice snadně zařazení mnoha spon, ale není výhodná, neboť spojuje doklady časově, tvarově i jinak značně rozdílné. Bylo by lépe přidržeti se užívaného dělení na spony trubkovité, jejichž kořeny jsou sledovány v barbariku, na spony kolinkovité, jež jsou naopak domovem v římských provinciích, atd. Jako poslední skupina jsou uvedeny samostatně spony z bohatých hrobů z Ostrovia. L—S se při tomto zpracování vhodně opírala vedle základní Almgrenovy práce (1923²) o pozdější monografie I. Kovrigové a E. Patekové (1937, 1942), týkající se území jižně Slovenska, a přihlížela k významnému českému dílu B. Svobody (1948) i dalším studiím.

Po roztrídění spon následují stručně závěry, doprovázené dvěma grafickými tabulkami a čtyřmi náleзовými mapkami (str. 26—32). Autorka nejdříve nastínila hlavní historické události doby, viděné zcela z hlediska římského, potom rozdělila nálezy spon na tři skupiny (jim odpovídají náleзовé mapky I—III) a zabývala se ve zkratce jejich výskytem a náleзовými okolnostmi. Na základě IV. přehledné mapky, doprovázené seznamem nalezišť, stanovila pak hlavní oblasti výskytu spon. Z jinak málo instruktivní grafické tabulky II je zřejmé, že nejpočetnější jsou na Slovensku spony výrazně členěné a zvláště varianty spon s podvážanou nožkou, o něco méně časté jsou spony autorčiny skupiny „spon s vysokým zachycovačem“ a mladořímské ramínkové spony s kuželkovým zakončením ramínek. Úvahy vrcholí formulací čtyř náleзовých horizontů, z nichž čtvrtý již překročuje rámec práce. V prvním období do poslední čtvrtiny I. století jsou nálezy spon ještě řídké a pocházejí především z Pováží. V druhém období, od budování římských staveb po mjr Commodův (ca 80—180), je patrně značné zvýšení počtu nálezů na jihozápadním Slovensku a mezi nálezy vystupují i spony severského původu. Ve třetím období do rozpadu říše římské (ca 180—375) pokrývají nálezy terén Slovenska ještě hustěji. Při tom lze pozorovat oddělení západního a východního Slovenska, kteréžto oblasti měly odlišný vývoj, náleзовě chudou jižní středoslovenskou oblast i obápnost dálkových obchodních stvků, přinášejících výrobky z římských provincií (jakousi vstupní bránu tohoto proudu v druhém období sledává L—S v prostoru Brigetia) i od severu hlavně po dvou velkých trasách, z nichž západní vedla Povážím a snad přes Oravsko k severu, východní pak asi směřovala přes Prešovsko. Kromě toho je nutno počítat i s trasou směřující dále přes Moravu.

Druhý materiálový úsek práce tvoří soupisy nálezů spon (str. 33—70), v nichž jsou nejdříve uvedeny spony zařazené a pocházející ze známých lokalit, potom odděleně nálezy z neznámých nalezišť a neurčitelné spony. Soupis je doplněn 24 jednoduchými, ale výraznými a převážně kresebnými tabulkami (str. 81—104). Text materiálové části je v závěru

práce podán též v německém překladu (str. 105–142). Před tabulkami je ještě vsunut poznámkový aparát, jehož součástí je i orientačně velmi prospěšný seznam lokalit s potřebnými odkazy.

Závěrem je třeba konstatovat, že autorčím stručný, věcný a jasný sloh patří k přednostem recenzované práce, která se při své materiálové závažnosti nepochybně stane prací hojně používanou a často citovanou. Svou zásluhu na tom mají i vydavatelé, archeologický ústav SAV v Nitre a Slovenská archeologická společnost při SAV, kteří vydání této práce umožnili a věnovali mu potřebnou péči.

M. R. Perníčka

Józef Kostrzewski, Obrządek ciałopalny u plemion polskich i Słowian północnozachodnich, Warszawa 1960. 82 stran textu, 43 obrázků, 1 mapa, francouzské resumé.

Další práce významného polského archeologa J. Kostrzewského se zabývá v širokém měřítku žárovým ritem Slovanů, žijících nejen na dnešním území Polska, ale i na území NDR. Kniha je rozdělena na tři hlavní části. První je vlastní text, druhá je stručný přehled archeologického materiálu a třetí část jsou kresběné a fotografické ukázky materiálu z hrobů.

Vlastní text je rozdělen na 6 kapitol. V první nás uvádí Kostrzewski do vlastní problematiky, jejíž řešení si vytkl ve své práci. Autor srovnává prameny písemné, které jednoznačně určují za pohřební ritus Slovanů polabských a Poláků v údobí raného středověku ritus žárový, a prameny archeologické, které ukazují, že se v údobí raného středověku pohřbívalo jednak kostrově, jednak žárově. Kostrzewski si dává za úkol, vyvrátit ve své práci snahu západních a zejména severských autorů, přičknout žárové hroby na celém severu Evropy Vikingům nebo i jiným Germánům. Rozhodné slovo, jak uvádí Kostrzewski, podali už nálezy české a moravské a práce československých archeologů (Kostrzewski uvádí zejména Borkovského).

Lokalit, které zkoumá autor, je několik. V úvodu jmenuje tři nejdůležitější, na nichž staví základ své práce. Je to pohřebiště s plochými hroby v Prusczu (okres Gdaňsk), mohylové pohřebiště Wzgórz Szubieniczny ve Wolini a hrob s želvovitou záponkou ve Swelubiu (okres Kolobrzeg).

Další kapitoly se týkají rozsahu nalezišť žárových hrobů, formy hrobů, stratigrafie, inventáře a konečně chronologie žárových hrobů. Nejvíce žárových hrobů se soustřeďuje v Malopolsku a západním Pomoří. V oblasti malopolské převažují hroby mohylové. V jiných oblastech i na dnešním území NDR (které patřilo lužickým Srbům) jsou jak hroby ploché, tak i mohylové. V další části si všimá Kostrzewski podrobně formy hrobů. Jako hlavní skupinu (i nejrozsáhlejší) uvádí Kostrzewski mohyly. Ty bývají půdorysu kruhového, oválného i čtverečového. Mohyly jsou různé konstrukce, i výška je různá, od 30 do 150 cm. Nejčastějším uložením pohřbu je uložení přímo na dně mohyly spolu se zbytky obořelých milodarů. Na území Pomoří se kromace děla přímo na místě pohřbu, v okruhu obodritském se ukládal popel do popelnice a ty pak na dno mohyl, jindy se nádoby kladly do starších mohyl. Menší různorodost je u hrobů plochých, které jsou známy hlavně z Lužice, a pak z území obodritského a nejzápadnějšího Pomoří. Masu těchto hrobů tvoří ty, které mají popel uložen v popelnici. Jiné, zvané jámové, mají popel nasypaný volně do janky v zemi a kolem rozestaveny prázdné popelnice (byly v nich asi milodary — potraviny pro nebožtíka).

Stratigraficky, jak uvádí Kostrzewski, můžeme těžko operovat s hroby žárovými i kostrovými. Někde jsou hroby kostrové uloženy nad žárovými, jinde je tomu právě naopak.

Inventář žárových hrobů slovanských na severu Evropy je právě tak chudobný, jako na našem území. Často bývá jediným milodarem popelnice. Z železných předmětů bývají nalézány nože, železné ostruhy (ty až v 10. stol.), případně hroty šípů. Dále bývají v žárových hrobech hliněné přelisy, hrací kamínky, skleněné korálky, zlomky hřebenů.

Podle inventáře hrobů provádí v závěrečné kapitole Kostrzewski archeologické zařazení žárových hrobů. Žárové hroby s popelnicemi pražského typu datuje do 6., případně do 7. století, což odpovídá i našim prozatímním názorům na tento typ keramiky. Jiné hroby je možno datovat podle inventáře do 9. případně 10. století. Některé z hrobů jsou i ze století 11. Nakonec uvádí Kostrzewski, že hroby žárové jsou v porovnání s hroby kostrovými na celém slovanském teritoriu starší. Teprve v 10. stol. se v oblasti polské objevuje britualnost.

Za vlastním pojednáním je obsáhlé čtyřstránkové resumé ve francouzském jazyce.

Kostrzewského nová práce je dobrým přehledem a rychlou příručkou pro studium žárového ritu i na našem území. Pro nás jsou jistě zvláště zajímavá pozorování o rozšíření a zastoupení keramiky pražského typu na jednotlivých pohřebištích.

Jana Spilková